

УДК 784: 378.147

Мельничук С. Г., Паньків Л. І.

РОЗВИТОК ПАМ'ЯТІ У КОНТЕКСТІ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ

Серед багатьох питань становлення особистості майбутнього вчителя музики виключного значення набуває проблема розвитку пам'яті. Навчання студентів на музично-педагогічних факультетах потребує запам'ятовування великого кола різнобічної інформації з галузей педагогіки, психології, культурології, мистецтва та виконавських дисциплін. Від того, наскільки розвинена здатність студента сприймати, накопичувати, відтворювати інформацію та використовувати набутий досвід, залежить не лише рівень знань та вмінь майбутнього вчителя, а й його особистісний розвиток загалом, що ґрунтується на попередніх досягненнях, на здобутках, зафіксованих у пам'яті. Завдяки пам'яті зберігається цілісність "Я" особистості, усвідомлюється єдність її минулого та сучасного. Без запасу уявлень пам'яті взагалі неможливими були б розумова діяльність, створення образів уяви, орієнтування в навколишньому середовищі. Пам'ять забезпечує професійне становлення майбутнього фахівця, його компетентність та успішність діяльності.

Мета статті – окреслити шляхи розвитку пам'яті майбутнього вчителя музики у контексті професійного та особистісного становлення.

Пам'ять є виключно важливою психічною функцією людини, що забезпечує фіксацію, збереження та відтворення попереднього досвіду. У сучасній довідковій літературі поняття «пам'ять» трактується як «процес організації та збереження минулого досвіду, що забезпечує можливість його використання в діяльності або повертає у сферу свідомості» [1, с. 264]. Тож, значення розвитку пам'яті у професійному становленні майбутнього вчителя важко переоцінити. Саме пам'ять є центральною пізнавальною функцією розвитку та навчання особистості студента, що забезпечує у майбутньому успіх його професійної діяльності.

Процеси пам'яті (запам'ятовування, зберігання, відтворення та забування) досліджуються в рамках ряду наук – фізіології, біохімії, психології. Так, фізіологами (В. Ганонг, Е. Геринг, М. Гжегоцький, Г.Чайченко та ін.) з'ясовано, що пам'ять забезпечується спільною роботою функціональних блоків мозку, велику роль серед яких відіграє блок прийому, переробки і зберігання інформації. Нейрони цього блоку здатні зберігати сліди збуджень і зв'язати їх із параметрами нової інформації. Інформація, що надходить, деякий короткий час циркулює в замкнених нервових колах. Процеси запам'ятовування та збереження являють собою утворення тимчасових нервових зв'язків між новою інформацією і тією, що вже була закріплена. Процес відтворення

представляє собою відновлення цих зв'язків, а забування - їхнє гальмування [2, с. 90].

Згідно біохімічних досліджень (І. Висоцький, Я. Гонський, Л. Гребеник, Ю. Губський, Т. Максимчук та ін.), збудження нейронів викликають хімічні реакції, що призводять до зміни складу рибонуклеїнової кислоти (РНК). Повторна дія того ж подразника буде викликати такі самі зміни, а здатність молекул РНК змінюватися практично необмеженою кількістю способів дає можливість зберігати дуже велику кількість різноманітних слідів [2, с. 91].

Протягом розвитку психологічної науки в рамках різних її напрямків виникали теорії, що мали на меті пояснення сутності пам'яті та її закономірностей. Ці теорії звертали увагу на різні аспекти проблеми дослідження процесів пам'яті.

Асоціативна теорія (В. Вундт, Г. Мюллер) розкриває залежність процесів пам'яті від характеристик матеріалу, що запам'ятовується. В основі пояснення механізмів пам'яті в цій теорії лежить поняття асоціації. Між явищами, що запам'ятовуються, встановлюється зв'язок, або асоціація, яка потім впливає на відтворення матеріалу. При пригадуванні людина відшукує ланцюжок зв'язків, який приведе до потрібного матеріалу. Відтворення деякого факту веде до відтворення факту, із ним асоціативно пов'язаного, а запам'ятовується те, що пов'язане із вже наявним в пам'яті матеріалом. При дослідженнях пам'яті в межах асоціативної теорії були встановлені типи утворення асоціацій: асоціації за схожістю (зв'язок виникає між подібними фактами), за суміжністю (зв'язок виникає між фактами, що слідує в часі один за одним), за контрастом (зв'язок виникає між фактами, які відрізняються, протилежні один до одного).

Гештальтпсихологічна теорія (М. Вертгеймер, К. Дункер, К. Коффка, В. Келлер та ін.) підкреслює залежність процесів пам'яті від способів організації і структуризації матеріалу, що запам'ятовується. Чим чіткіше буде організовано матеріал, тим простіше його запам'ятати. При цьому наголошується на активній ролі людини в структуризації матеріалу шляхом ритмізації, перебудови, об'єднання або, навпаки, роз'єднання його різних частин.

В біхевіористичній теорії (Г. Еббінгауз, А. Кестлер, Е. Торндайк, Дж. Уотсон та ін.) закономірності процесів пам'яті розглядаються, як подібні до закономірностей утворення рухових навичок. Асоціації для біхевіористів – це елементи досвіду людини, що створюються в результаті навчання. Як і для формування рухових навичок, так і для формування навичок збереження матеріалу в пам'яті потрібні вправи. В рамках цієї теорії встановлено, що на ефективність закріплення матеріалу впливає кількість вправ, проміжок часу між вправами, обсяг матеріалу та індивідуально-психологічні властивості людини, яка запам'ятовує матеріал.

За когнітивною теорією (Г. Уоллес, О. Харві, Д. Хант, А.Соловйов, М. Єгорова, І. Палей та ін.) пам'ять розглядається, як деяка структура, призначена для обробки інформації. Ця структура складається із різних блоків, що відповідають за розпізнавання інформації, побудову когнітивної карти, збереження отриманої інформації і за відтворення її в певному вигляді. Процеси переробки інформації (об'єднання, доповнення, зміна та інші) забезпечують належні зміни інформації в блоках і перехід її із одного блоку в інший.

В діяльній теорії (Ж. Піаже, Т. Рибо, Л. Виготський, С. Рубінштейн та ін.) розглядається залежність процесів пам'яті від діяльності людини. За цією теорією, закономірності запам'ятовування, збереження і відтворення певної інформації визначаються змістом та структурою діяльності людини із цією інформацією, мотивами, що лежать в основі цієї діяльності, ставленням людини до неї. В даній теорії пам'ять розглядається як вид діяльності, а саме, як мнемічна діяльність. Ця діяльність складається із мнемічних дій, спрямованих на запам'ятовування, збереження і відтворення матеріалу. За допомогою цих дій людина конструє мнемічний образ матеріалу або його уявлення.

Означені теорії пояснюють сутність пам'яті, закономірності її процесів, підкреслюють зв'язок з діяльністю і є важливими у визначенні характеристик даного феномена з позицій професійного становлення майбутнього вчителя музики.

Головною метою професійної діяльності вчителя музики є забезпечення духовного розвитку учнів засобами мистецтва. Тож, навчання студентів музично-педагогічних факультетів має спрямовуватись, перш за все, на формування духовної культури майбутнього вчителя. Духовна культура викладача – це особистісно-професійне утворення, сутністю якого виступає здатність до усвідомлення і творення мистецтва з позицій гуманізму, а також розповсюдження цього підходу в учнівському середовищі. Становлення особистості майбутнього вчителя музики передбачає усвідомлення духовного досвіду багатьох поколінь, зафіксованого у творах мистецтва, набуття широкого спектру мистецьких знань та вмінь з тим, щоб використати його у педагогічній роботі. Тож, вивчаючи мистецтво, його закономірності, способи відтворення, пізнаючи особливості впливу художніх образів на духовний світ людини, майбутній вчитель музики має оволодіти художньо-мистецькою інформацією різного типу: вербальною і невербальною, художньо-образною і чуттєво-емоційною, звуковою, текстовою, графічною, тактильною та ін. в залежності від способів сприйняття та виду діяльності.

Зазначимо, що поняття «інформація» походить від латинського «informatio» – відомості, викладення, дані. Означає нові знання, які отримує суб'єкт у результаті сприйняття і переробки певних відомостей. Здатність засвоювати і використовувати потрібну інформацію забезпечує пам'ять. Особливості та різновиди інформації, необхідної для

становлення майбутнього вчителя музики, зумовлюють виокремлення специфічних видів пам'яті вчителя-музиканта, що, в свою чергу, забезпечує можливість окреслення шляхів їх розвитку в цілому.

Вивчення мистецтва передбачає, передусім, усвідомлення його закономірностей, культурно-історичних зв'язків та відношень. Усвідомлення та запам'ятовування змісту понять і суджень, сутності художніх образів у загальних властивостях, тісно пов'язане з логічним мисленням і мовою (Думки не існують без мови). Збереження і відтворення інформації означеного типу забезпечує **словесно-логічна пам'ять**. Її розвиток неодмінно пов'язаний із пізнавально-аналітичною діяльністю: визначення взаємозв'язків художніх явищ, проведення мистецьких паралелей, визначення спільних та відмінних рис художніх образів та засобів їх відтворення, аналіз та усвідомлення логіки розгортання драматургії музичного твору, стильових та жанрових особливостей музики тощо.

Оскільки музичне мистецтво є «мовою почуттів», художні образи музики, перш за все, сприймаються на чуттєвому рівні. Про емоційний зміст музики писав ще Р.Шуман: «Де кінчаються слова, там починається музика». Так музичні образи передають, переважно, емоційну інформацію, виражаючи естетичні переживання, настрої і почуття. Їх важко передати словами, але можна відчутти, емоційно пережити. Тож, вивчення музичного твору означає, передусім, запам'ятовування його емоційного змісту. З таких позицій ми визначаємо важливість **емоційної пам'яті**, що виявляється в фіксації емоцій та почуттів, які передає музичний образ. Розвиток емоційної пам'яті майбутнього вчителя музики зумовлюється активізацією внутрішньої сфери особистості студента. Повнота емоційного переживання музичного твору та усвідомлення власних емоційних реакцій сприяють яскравому відтворенню музичних образів у власному виконанні.

Стрижнем мистецтва, зокрема музики, є художній образ. Саме художній образ акумулює в собі ідею мистецького твору, відношення митця до навколишньої дійсності, відображає життя у всій його цілісності, що зумовлено поєднанням суб'єктивної та об'єктивної детермінанти. За словами М. С. Кагана, спілкування з художніми образами мистецького твору – це, спілкування з художніми цінностями, що мають властивість «інтегрованого аксіологізму» [3].

Вивчення музики неможливо без розуміння сутності художнього образу. Щоб запам'ятати і відтворити музичний твір, необхідно глибоко, у всій повноті вивчити художній образ. Образи музики є художнім відображення дійсності, сутності людського буття у *звуковому матеріалі* через систему специфічних засобів і прийомів осмислення, відчуття та пізнання світу у музичних звуках. Запам'ятовування музичних образів як цілісних уявлень щодо ідеї музичного твору, забезпечує **художньо-образна пам'ять**. Її розвиток передбачає усвідомлення студентом образної природи мистецтва, вивчення художніх образів на

раціональному та чуттєвому рівнях, співставлення та особистісне оцінювання.

У професійному становленні майбутнього вчителя музики провідною є навчально-виконавська діяльність. Адже, яскравість власного виконання вчителем музичних творів перед учнівською аудиторією забезпечує активність сприймання дітьми музики, безпосередню комунікацію з художніми образами.

В теорії музичного виконавства ствердилася думка про необхідність розвитку виконавської пам'яті, що охоплює слухові та моторні компоненти [4, с.184]. Тож, вважаємо за доцільне, виокремити слухову та рухову (моторну) пам'ять майбутнього вчителя музики. *Слухова пам'ять* виявляється у фіксації інтонаційної природи музики, ритмічної основи та метро-ритмічної пульсації, динамічних коливань тощо. *Рухова пам'ять* забезпечує закріплення рефлексів виконавських дій, психомоторику та кінетику ігрового апарату. Розвиток слухової та рухової пам'яті студентів забезпечує активізація рефлексивної діяльності у процесі інструментальної підготовки. Аналіз та фіксація у свідомості інтонаційної, темпо-ритмічної і рухової перспективи виконання музичного твору, автоматизація музично-ігрових рухів виконавського процесу, підпорядкування підсвідомого технічного фону художньому змісту музичного матеріалу – є вагомими чинниками розвитку означених видів пам'яті.

Тож, вважаємо ефективним шляхом розвитку пам'яті майбутнього вчителя музики є використання комплексу педагогічних дій щодо активізації окреслених видів пам'яті, відповідно до специфіки навчальної діяльності. Однак, визначені види пам'яті майбутнього вчителя музики слід розглядати у нерозривній єдності, оскільки пам'ять являє собою складний і єдиний безперервний процес. Його детермінують і об'єднують діяльність особистості та її спрямованість на досягнення мети. Розвиток пам'яті майбутнього вчителя музики спирається на смислові зв'язки і взаємну обумовленість її різновидів шляхом активізації внутрішньої діяльності особистості студента, його регулярної і напруженої роботи в напрямку професійного становлення.

Отже, проблема розвитку пам'яті є складною та багатогранною, і займає виключно важливе місце в теорії та практиці професійного становлення майбутнього вчителя музики. Потребує спеціальних досліджень виявлення педагогічних умов формування означених видів пам'яті, їх обумовленості в професійній діяльності вчителя.

Список використаної літератури

1. Психологія. Словарь / под общ. ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского. – М. : Политиздат, 1990. – 494 с. **2. Варій М. Й.** Психологія : навч. посіб. / М. Й. Варій. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 288 с. **3. Каган М. С.** О месте искусства в жизни школы / М. С. Каган // Искусство в школе. – 1992. – № 1. – С. 11 – 19.

4. Петрушин В. И. Музыкальная психология: Учебное пособие для студентов и преподавателей / В. И. Петрушин. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1997. – 384 с.

Мельничук С. Г., Паньків Л. І. Розвиток пам'яті у контексті професійного становлення майбутнього вчителя музики

В статті розглядається феномен пам'яті в контексті становлення майбутнього вчителя музики. Розглядаються процеси пам'яті (запам'ятовування, зберігання, відтворення та забування) в наукових дослідженнях науковців фізіологів, біохіміків, психологів. Головна увага приділяється залежності процесів пам'яті від діяльності людини. Визначено види пам'яті майбутнього вчителя музики та окреслено шляхи їх розвитку. Розглядається розвиток пам'яті майбутнього вчителя музики та аналізується комплекс педагогічних дій щодо активізації окреслених видів пам'яті, відповідно до специфіки навчальної діяльності.

Ключові слова: пам'ять, види пам'яті, шляхи розвитку пам'яті, майбутній вчитель музики.

Мельничук С. Г., Паньків Л. І. Развитие памяти в контексте профессионального становления будущего учителя музыки

В статье рассматривается феномен памяти в контексте становления будущего учителя музыки. Рассматриваются процессы памяти (запоминание, хранение, воспроизведение и забывание) в научных исследованиях ученых физиологов, биохимиков, психологов. Главное внимание уделяется зависимости процессов памяти от деятельности человека. Определены виды памяти будущего учителя музыки и намечены пути их развития. Рассматривается развитие памяти будущего учителя музыки и анализируется комплекс педагогических действий по активизации определенных видов памяти, в соответствии со спецификой учебной деятельности.

Ключевые слова: память, виды памяти, пути развития памяти, будущий учитель музыки.

Melnichuk S. G., Pankiv L. I. Development of memory is in the context of the professional becoming of future music master

This article discusses the phenomenon of memory in the context of developing a future teacher of music. The processes of memory (memory, storage, reproduction and forgetting) in the research of scientists of physiologists, biochemists, psychologists. The focus is on memory processes depending on human activity. The types of memory of the future music teachers and the ways of their development. We consider the development of the memory of the future teacher of music and analyze the complex actions to enhance the teaching of certain types of memory, in accordance with the specific learning activity.

Key words: memory, types of memory, ways of development of memory, future music master.

Стаття надійшла до редакції 16.01.2012 р.

Прийнято до друку 27.04.2012 р.

УДК 371.134:78

Т. М. Мольдерф

НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ В РАБОТЕ НАД ИНТЕРПРЕТАЦИЕЙ В КЛАССЕ СОЛЬНОГО ПЕНИЯ

Вряд ли найдется другой такой вид искусства, оказывающий столь большее эмоциональное воздействие на человека, как музыка. Сила музыки в том, что она дополняет поэзию, досказывает то, что словами нельзя или почти нельзя выразить. Для музыки характерен свой образ - музыкальный.

Нам несказанно повезло в жизни, так как мы музыканты, мы прикасаемся к божественному – к искусству и самому сокровенному - к душе другого музыканта - композитора, его гениальности, его гениальной музыке.

Только искусный исполнитель может заставить ее зазвучать и погрузить нас в тот мир чувств, мыслей, переживаний, которые вдохнул композитор в свое произведение. Более того, исполнитель может и углубить наше впечатление своей великолепной игрой. И предназначение музыканта - делиться результатами своего творчества с окружающими, раскрывая тем самым сущность искусства в его бесконечной свободе.

Вы не задавали себе вопрос, почему исполнители так жаждут мгновений творческого откровения? Только свобода может дать артисту возможность фантазировать, чувствовать, любить, ненавидеть в моменты создания образа и его интерпретации. Поэтому, именно художник-исполнитель, наделенный отменным вкусом, чувством меры - не искажающий замысла композитора, способен даровать подлинную жизнь художественным образам, создавать их более яркими и впечатляющими.

Любое музыкальное произведение – это своего рода мостик между личностью автора и личностью исполнителя. Именно оно является для исполнителя побудительной причиной для интерпретации.

Исполнитель предстает проводником идей, мыслей, эмоций, чувств музыкального образа. Сложность вопроса интерпретации заключается в том, что при его обсуждении всегда присутствует необходимость удержания баланса между «верностью» авторского